התוכנית "דקת הצגה" להקניית מיומנות הדיבור בציבור לתלמידי בית הספר היסודי

ד"ר אורי שטרנברג

המרכז האקדמי לב והאוניברסיטה הפתוחה

תקציר

מיומנות הדיבור בציבור היא היכולת להעברת מסר בעל פה. מחקר זה ביקש לבחון אם ובאיזו מידה אפשר לשפר את מיומנות הדיבור בציבור באמצעות התוכנית "דקת הצגה", ועד כמה השיפור שיושג יישאר יציב לאורך זמן. במסגרת המחקר גובשה תוכנית הוראה להקניה של מיומנות הדיבור בציבור לתלמידי כיתות ו'. במהלך התוכנית ובמשך שש השנים שלאחריה בוצע מעקב אחר רמת מיומנות זו בקרב תלמידי הכיתות שהשתתפו בתוכנית.

ממצאי המחקר מעידים על שיפור משמעותי ברמת מיומנות הדיבור בציבור של תלמידי הכיתות שהשתתפו בתוכנית בעוד משתתפי קבוצת הביקורת שמרו על יציבות ברמת מיומנות זו. זאת ועוד, במסגרת המעקב שהתקיים במשך שש שנים לאחר סיום התוכנית נמצא כי נשמרה יציבות יחסית ברמת המיומנות. גם בקרב משתתפי קבוצת הביקורת הייתה יציבות ברמת המיומנות ולא נמצא כמעט שיפור.

מממצאי המחקר עולה כי חשוב להקנות את המיומנות בצורה מכוונת, תוך פירוק של המיומנות למרכיבים ולמרכיבי משנה. כדי להפיק מהתרגולים את המרב, יש להקפיד על הטרמתם בהצגה מפורטת של מרכיב המשנה אותו עומדים לתרגל. כמו כן, קיימת חשיבות רבה להתמדה בקיום תרגולים רבים בתקופת הקניית המיומנות. המאמץ להקניית מיומנות הדיבור בציבור לתלמידי בית הספר היסודי כדאי, שכן רמת המיומנות שנרכשה יציבה לאורך השנים.

מבוא

בשנים האחרונות גבר מאוד השימוש בהעברת מסרים באופן מילולי במגוון תחומים, עד כדי העדפה של מסר דבור על פני מסר כתוב. בדיבור מושם דגש על דיוק התוכן ושימוש באופן הצגת הדברים, מבחינת אופן הדיבור, שפת הגוף ומאפיינים רבים נוספים, כאמצעי להמחשת המסר המועבר. לאור הצורך הגובר, עלתה החשיבות של הקניית היכולת לתכנן ולהציג תוכן בפני קהל, כמו גם המסוגלות להעריך דברים שהוצגו בעל-פה על ידי אחרים. מחקר זה מתמקד בדיבור בפני קהל, המוכר כמונח: *דיבור בציבור*.

לדיבור בציבור הגדרות רבות, וכל אחת מהן שמה דגש על מרכיב אחר בה: הפן החברתי (Nikitina 2011), הפן התקשורתי (Hou 2008), סוג של אמנות (Yin 2005) או כלי לקידום חשיבה ביקורתית (Zarefsky 2012). יש המגדירים דיבור בציבור כנשיאת נאום (Schreiber and Hartranft 2013), דיבור מוגדר (Yee and Abidin 2014) או מונולוג מתוכנן (Petek 2014), תוך שימת דגש על שלבי התכנון המקדים (Wrench et al. 2012); יש הרואים בדיבור בציבור אמצעי המשמש בצורה אינטואיטיבית בווכחנות (Shuster and Meany 2005); ויש הרואים בדיבור בציבור אמצעי להצגת רעיונות (Lucas 2009). במחקר הנוכחי דיבור בציבור מוגדר כמעשה של העברת מסר בעל-פה, באופן בלתי אמצעי, לפני יותר מאדם אחד, באמצעות עזרים או בלעדיהם (שטרנברג 2017א).

הדיבור בציבור נמצא משמעותי הן בעולם הלימוד והן בעולם התעסוקה. בתחום הלימוד - שיפור ברמת מיומנות הדיבור בציבור נמצאה קשורה לשיפור ביכולת ההבעה בעל פה ובכתב. רמה גבוהה של מיומנות הדיבור בציבור פתחה ללומדים אפשרויות נוספות להבעת הנלמד ושיפרה ביצועי למידה (שטרנברג 2017ב, Fall et al 1997, Hammond and Nessel 2011). גם בעולם התעסוקה נמצא שבעלי רמת מיומנות גבוהה יותר תפקדו טוב יותר (שטרנברג 2018, Cain 2012 Schreiber and Hartranft 2013). בנוסף, הדיבור בציבור נמצא כחשוב ביותר למעסיקים (NACE 2012) ונתפס כדרך המרכזית להצגת רעיונות בפני עובדים אחרים (Spohr 2009). זאת ועוד, נמצא כי גם אנשים מיומנים ומקצועיים בתחום עבודתם מתקשים לעיתים להסתדר במקום עבודתם בגלל קושי בתחום הדיבור בציבור (Raja 2017), וחשיבות השליטה בדיבור בציבור נתפסת בעלת חשיבות דומה לזו של ההבעה בכתב (Palmer 2014).

הדיבור בציבור מוגדר כמיומנות כי אפשר לשפר אותו באמצעות מאמצים מכוונים, המבוססים על תרגולים והתנסויות יישומיות (Smith and Frymier 2006, Sternberg 2019). לכן פותחו במשך השנים שיטות שונות להקניה ולשיפור של רמת מיומנות הדיבור בציבור (יריב 2000, לירז 2001, Kurtus 2001) ותוכניות לימודים המיועדות לתלמידי בתי הספר במדינות שונות, לדוגמה: ישראל, ארה"ב ואנגליה (משרד החינוך 2015, DfE 2013, CCSSfl 2010).

לאור החשיבות הרבה המיוחסת למיומנות הדיבור בציבור, הומלץ לשלב מהלכי הקניה ושיפור מוכוונים שלה בשגרת ההוראה (Menzel and Carrell 1994, Palmer 2014). חוזר מנכ"לית משרד החינוך הראשון לשנת תשע"ו הגדיר כמטרה להביא לחיזוק "*המיומנויות הדרושות להכנת ההיצג, לעמידה בפני קהל, להקשבה ולהעברת משוב מכבד*" (משרד החינוך 2015).

האמצעי המרכזי להשגת שיפור ברמת המיומנות הוא תרגול של דיבור בפני קהל (Menzel and Carrell 1994, Nikitina 2011, O'Hair et al. 2001). בנוסף, התרגולים תורמים לשיפור העמדות האישיות כלפי דיבור בציבור כאמצעי להעברת מסר (O'Hair et al. 2001) ומסייעים להעלאת המודעות למרכיבי דיבור בציבור הדורשים שיפור (Braeutigam 2008).

במקרים רבים מדווח על חרדה מפני דיבור בציבור (Kant 2000, Raja 2017, Spijck 2011), אולם מה שלעיתים נתפס כחרדה, מתברר בדרך כלל כתחושות מתח והתרגשות, אשר נפוצות בקרב דוברים לא מנוסים (Lucas 2009). מחקרים שונים מצאו כי תרגולים במהלך השיעור, בסביבה תומכת ומעודדת, תורמים להפחתה בתחושות אלו ומעלים את תחושת הביטחון ביחס לדיבור בציבור (Fujishin 2016, Marinho et al. 2017, Smith and Frymier 2006, Stewart and Tassie 2011) וכן לתחושת השליטה בסיטואציה בעת דיבור בפני קהל (Paradewari 2017).

תוכנית "דקת הצגה"

לאור החשיבות הרבה של מיומנות הדיבור בציבור והעובדה שאפשר להקנותה, מחקר זה ביקש לגבש תוכנית לחיזוק מיומנות הדיבור בציבור בקרב תלמידים. כדי לאפשר הטמעה מיידית של התוכנית בהיקף נרחב, התוכנית נדרשה להתבסס על המשאבים הקיימים בבית הספר. בנוסף, התוכנית הייתה צריכה להיות פשוטה ליישום גם על ידי מורה ללא התמחות בתחום הדיבור בציבור. כמו כן, כדי להגביר את השימוש בתוכנית, היא יועדה מראש לשילוב במגוון תחומי דעת.

עוד מימי אריסטו וקיקרו ביוון העתיקה, הדיבור בציבור נלמד באמצעות חלוקתו למרכיבים. בראשיתה, הרטוריקה הייתה מורכבת משלושה מרכיבים: לוגוס (logos) - שכולל את התוכן, אתוס

(ethos) - שמתמקד בזהות הדובר, ופאתוס (pathos) - שמתייחס לפן הרגשי של הדיבור (אריסטו 2002). עם חלוף השנים נוספו מגוון מרכיבים הנוגעים בתחומים אחרים של הדיבור בפני קהל: ארגון המסר, שפת הגוף, התאמה לקהל ועוד (Hymes 1962). במסגרת המחקר המקדים למחקר הנוכחי נבדקו חלוקות שונות של מרכיבים לדיבור בציבור וגובשה רשימה של שלושה מרכיבים עיקריים: תוכן, התאמה לדיבור וטכניקות העברת המסר. מרכיבים אלו חולקו ל-13 מרכיבי משנה, אשר מוצגים בטבלה 1.

טבלה 1: מרכיבים ומרכיבי המשנה של מיומנות הדיבור בציבור

מרכיב	מרכיבי משנה
תכנון וארגון ה**תוכן**	• בחירת **נושא** והמידע שיוצג - יש להדגיש את הצורך להגדיר כבר בשלב התכנון את גבולות הנושא שהדיבור יעסוק בו • תכנון **סדר** ההצגה של התוכן - יש לפרק את הנושא לרכיבים שונים ולבחור בצורה מושכלת את הסדר המיטבי להצגתם • ארגון התוכן בצורה **רציפה** - חשוב להקפיד על קישורים מתאימים וברורים בין הרכיבים השונים, כדי להקל על המאזין לעקוב אחר רצף הדיבור
התאמה לדיבור (להבדיל מכתיבה)	• התאמה ל**משך** הדיבור - מודעות לזמן המוקצה לדיבור וחלוקת רכיבי התוכן בין פרקי הזמן (לדוגמה: 20 שניות להצגת נושא הדיבור, 30 שניות להצגת 2 חלקי התוכן המרכזיים ו-10 שניות לסיכום קצר של המסר המרכזי) • התאמה ל**מועד** הדיבור – התאמת הדיבור להקשר הזמן (השעה במהלך היום, לפני או אחרי דבר מה [ארוחה, הפסקה...] וכדומה) • התאמה ל**מקום** הדיבור – תכנון הדיבור בהתאם למקום הפיזי (אם יש במה, סידור הישיבה של הקהל, מרחק מהקהל וכדומה) • התאמה ל**מאפייני השומעים** – יש להתחשב בשאלה מה הביא את הקהל לשמוע את הדיבור ולמאפיינים דמוגרפיים של השומעים (גיל, השכלה ועוד).
טכניקות העברת המסר בעל פה	• **קול** - קצב דיבור, עוצמת הקול, טון, הגייה ומשלב לשוני • **תנועה** – התאמת תנועת הגוף לצורכי הדיבור (הליכה, הישענות, עמידה זקופה וכדומה) • **ידיים** - תנועות ידיים כאמצעי להמחשה, להבהרה ולחיזוק הנאמר בעל-פה • **מבט** - שימש במגוון הבעות פנים והפניות מבט[1] בהתאמה למסר המועבר • הקרנת **ביטחון במסר** המועבר (בצורה מכוונת ובאמצעות מרכיבי המשנה האחרים) • **הלהבת השומעים** בנוגע למסר המועבר (בצורה מכוונת ובאמצעות מרכיבי המשנה האחרים[2])

בנוסף למרכיבים המוצגים בטבלה 1, הוצג בשלב מתקדם של התוכנית מרכיב רביעי - שימוש באמצעי המחשה: מצגת, חפץ, סרטון, פוסטר ועוד. מרכיב זה הוצג במכוון בנפרד ולאחר הקניית מרכיבי המיומנות היסודיים, כדי למנוע "בריחה" לעבר אמצעי ההמחשה על חשבון ההתמקצעות במיומנות הדיבור בציבור עצמה.

לצורך הקניית מיומנות הדיבור בציבור, מומלץ להקנות כל אחד ממרכיבי המיומנות בנפרד, עד לצבירתם לכדי המיומנות המלאה (Hymes 1962). לכן תוכנית ההקניה תוכננה ל- 13 שיעורים, בכל שיעור יוצג מרכיב משנה אחד, והוא יצורף למרכיבי המשנה שנלמדו בשיעורים הקודמים.

מחקרים קודמים לא מצאו אסטרטגיה מועדפת להקניית מיומנות הדיבור בציבור (Picard 2004). לכן הוחלט שסדר הצגת מרכיבי המשנה של המיומנות יישען על עקרונות הבנייה

[1] הפניית המבט היא פעולה שונה מהבעות פנים, אשר נעשה בה שימוש רב בעת דיבור (הפניית מבט מצד לצד, הפניית המבט לנקודת מיקוד באחורי החדר, הפניית מבט חדה אל עבר צופה מסוים, ועוד).

[2] מרכיבי המשנה האחרים של המיומנות מסייעים ליצור הלהבה של הקהל (לדוגמה: תנועה בקצב עולה, דיבור בטון משתנה, תנועות ידיים עם מרפקים רחוקים מהגוף ועוד).

(קונסטרוקטיביזם), ולפיהם על למידה חדשה להמשיך ולהרחיב את הידע הקודם (יחיאלי 2008). הקניית המיומנות החלה ממרכיב תכנון וארגון התוכן, אשר דומה לתכנון וארגון התוכן של הטקסט הכתוב לפי תוכנית הלימודים בחינוך לשוני (משרד החינוך 2003). בדרך זו, נוצר המשך לצורת העבודה שהתלמידים מכירים.

מחקרים קודמים מצאו כי מרבית השיפור במיומנות הדיבור בציבור אינו נובע מלמידה פסיבית, אלא מתרגול (Menzel and Carrell 1994, O'Hair et al. 2001). זאת ועוד, בהתבסס על כך שתלמידים עמיתים משמשים מודל התנהגותי זה לזה, אחד המחקרים מצא שהצלחה של תלמיד מסוים בהתמודדות עם משימת דיבור בציבור משפיעה גם על התלמידים האחרים בכיתה ומעלה את תחושת המסוגלות לדיבור בציבור בקרב כלל תלמידי הכיתה (Schunk 1987). למרות זאת, קשה לשלב תרגולים בכיתה לאור הזמן המוגבל של השיעור – מחד, ומספר התלמידים הגדול - מאידך. בהתבסס על מחקר שמצא שיש תועלת רבה בתרגול בפני כל גודל קהל, גם אם הוא קהל מצומצם (Carlson and Smith-Howell 1995), הוחלט במחקר זה להתמקד בתרגולים בפני קבוצת עמיתים קטנה.

כדי להפיק תועלת מרבית מהתרגולים, חשוב להקפיד כי בסיום כל תרגול תבוצע הערכה עצמית לאיכות הדיבור בציבור, ומומלץ לשלב גם הערכת עמיתים (Cheng and Warren 2005), ובמידת האפשר גם הערכה של המורה (Magin and Helmore 2001). חשוב להדגיש כי התפיסה האינטואיטיבית, שלפיה הערכת איכות הדיבור בציבור דורשת מומחיות בתחום, נמצאה שגויה במחקר שבחן את הנושא. הערכה שנתנו מורים מומחים בתחום לא הייתה טובה יותר מהערכה של מורים שאין להם מומחיות בתחום הדיבור בציבור. במחקר לא נמצאה הפחתה בתוקף או במהימנות של ההערכה שניתנה על ידי מורה שאינו מומחה, והיעדר המומחיות של המורה בתחום הדיבור בציבור לא פגעה בתועלת שהפיק התלמיד לצורך שיפור המיומנות (Carlson and Smith-Howell 1995). לאור ממצא זה, נקבע במסגרת התוכנית כי בסיום כל תרגול תבוצע הערכה עצמית וכן משוב מצד העמיתים לאיכות הדיבור בציבור שהוצג. במקרים שהדיבור הוצג גם בפני המורה, תינתן גם הערכת מורה.

קיימים כלים ודרכים רבים להערכת איכות הדיבור בציבור, ובהם מחוונים מסוגים שונים, שילוב כלים דיגיטליים, הערכות שנעשות בצורה אינטואיטיבית וכאלו שנעשות בצורה מובנית. אולם מחקר שערך השוואה בין הדרכים והמהלכים השונים לא מצא פער משמעותי בתועלת שאפשר להפיק מהם במסגרת קורס להקניית מיומנות זו (Carlson and Smith-Howell 1995). לאור ממצא זה, במסגרת מחקר זה נבחר הכלי הפשוט ביותר ליישום – דירוג חופשי (לדוגמה: על פני סולם ליקרט בן 5 דרגות) לאיכות היישום של כל אחד ממרכיבי המשנה שנצברו עד כה.

לאחר חלק ההערכה והמשוב, התבקש כל תלמיד לכתוב לעצמו במחברת ייעודית תובנות כנקודות לשימור ונקודות לשיפור ולגבש לעצמו המלצות מעשיות לקראת התרגול הבא. לפני כל תרגול התלמידים התבקשו לשוב אל מחברת ההמלצות ולהיזכר בהן.

התוכנית כולה נבנתה בצורה ספירלית, אשר מאפשרת חזרה על מבנה שיעור פשוט ומובנה, כדי להקל גם על המורה וגם על התלמידים:

- פתיחה: הצגה קצרה של מרכיב המשנה החדש שיטופל בשיעור ומתן הסבר ממוקד על מאפייניו.

- תרגול בקבוצות קטנות: חלוקת הכיתה למעגלים בני 2-5 תלמידים ותרגול דיבור בציבור על נושאים שונים מעולם התוכן של התלמידים, תוך שימת דגש על מרכיב המשנה שמטופל בשיעור. בכל קבוצה ייערך סבב שבמסגרתו כל תלמיד יתרגל פעם אחת, יבצע הערכה עצמית ויקבל משוב מעמיתיו.
  במהלך שלב זה המורה יעבור בין הקבוצות לצורך הבטחת השתתפות פעילה של כלל התלמידים.
- תרגול במליאה: בכל שיעור 2-3 תלמידים שונים יוזמנו לתרגל דיבור בציבור בפני הכיתה כולה. גם לאחר תרגולים אלו יש לבצע הערכה עצמית ומשוב עמיתים (לאו דווקא מכל התלמידים). בנוסף, בתרגולים אלו חשוב כי יינתן גם משוב מהמורה.
- סיכום: חזרה קצרה על מרכיב המשנה החדש שנוסף היום ותזכורת למרכיבי המשנה הקודמים.

לאחר כל אחד משיעורי הלמידה האלו מתקיים שיעור תרגול. שיעור התרגול מתבצע במתכונת דומה לשיעור הלמידה, אך הדגש בו מושם על תרגול המשלב את כלל מרכיבי המשנה שנלמדו עד כה. הנושאים שהתלמידים מתבקשים לדבר עליהם הם מן התוכן הנלמד בתחום הדעת שבמסגרתו התקיים שיעור התרגול.

מערך שיעור לדוגמה

מרכיב: טכניקות להעברת המסר בעל-פה מרכיב משנה: קול			
פתיחה	הצגה קצרה של מרכיב המשנה "קול"	יש להתייחס לדרכים שונות שבהן אפשר להשתמש בקול (קצב מהיר או איטי, דיבור בלחש או בעוצמת קול גבוהה, טון הדיבור ועוד). חשוב להציג דוגמאות לשימוש שונה בקול (לדוגמה: אמירה איטית בלחש "לפתע נתקלנו ב...") כאמצעי להמחשת התוכן. מומלץ גם לבקש מהתלמידים להציג משפט בקול המתאים או שאינו מתאים להמחשת התוכן.	5 – 10 דקות
תכנון עצמאי של דקת הצגה		כל תלמיד יתבקש לתכנן דקת הצגה בנושא (מומלץ לגבש עם התלמידים רשימת נושאים כלליים לתרגולים: המאכל הטעים ביותר, המקום המיוחד בעולם, היום המשעמם ביותר בחיי, דבר מעניין שאני יודע...). הדגש המרכזי בדיבור יושם על שימוש במרכיב הנלמד בשיעור (קול) כאמצעי להמחשת התוכן.	5 – 10 דקות
תרגול בקבוצות קטנות		יש לחלק את הכיתה לקבוצות קטנות (2 – 5 תלמידים) ולהנחות אותם לשבת במעגל. כל תלמיד יעמוד ויציג בתורו את דקת ההצגה שתכנן. מיד לאחר דקת ההצגה ישתף התלמיד את חבריו בהערכה עצמית של איכות הדיבור בציבור שלו ויקבל משוב קצר מעמיתיו.	10 – 20 דקות
תרגול במליאה		2 - 3 תלמידים יתרגלו את דקת ההצגה שתכננו והציגו בקבוצה הקטנה גם בפני הכיתה כולה. לאחר כל תרגול תבוצע הערכה עצמית קצרה ומשוב קצר מכמה תלמידים עמיתים וכן משוב קצר מהמורה.	5 – 10 דקות
סיכום		חזרה קצרה על מאפייני מרכיב המשנה החדש שנוסף היום (קול) וצירופו לרשימה של מרכיבי המשנה שנלמדו עד כה.	5 – 10 דקות

כדי לשפר את הצלחת התוכנית, מומלץ להקדיש את השיעור הראשון לשיח על חשיבות מיומנות הדיבור בציבור ושיתוף בכך שגם למורה, כמו למרבית האנשים, משימה שכזו יוצרת מתח

והתרגשות. כמו כן, חשוב להדגיש בשיעור את המטרה של משוב העמיתים כאמצעי ללמידה ואת חשיבות הכבוד ההדדי ליצירת מרחב בטוח להתפתחות אישית במיומנות.

התוכנית המלאה כוללת 30 שיעורים, כמחציתם שיעורי לימוד ייעודיים למרכיבים השונים של מיומנות הדיבור בציבור, ומחציתם שיעורי תרגול, אשר משולבים בלימוד או בחזרה על נושאים לימודיים בתחומי דעת שונים. לדוגמה: הצגת מסקנות מניסוי שבוצע במדעים, תיאור התוכן של פרק בתנ"ך, או הצעת דרך לפיצוח תרגיל במתמטיקה.

במטרה לאפשר לכל תלמיד לתרגל דיבור בציבור לפחות פעם אחת בכל שיעור (ובמקרים רבים גם יותר מכך), נקבע שכלל תרגולי הדיבור בציבור שיתקיימו במסגרת התוכנית יהיו בני דקה אחת (60 שניות). זהו מקור שמה של התוכנית, שהוצע על ידי תלמיד שהשתתף במחזור הראשון של התוכנית - "*דקת הצגה*".

שיטה

מחקר זה ביקש לבחון אם ובאיזו מידה התוכנית "דקת הצגה" תורמת לשיפור של מיומנות הדיבור בציבור. כמו כן, המחקר ביקש להעריך את מידת היציבות של רמת המיומנות לאורך זמן.

התוכנית "דקת הצגה" הופעלה פעמיים בכיתות ו' ובהן 31 ו-32 תלמידים. כיתות מקבילות, ובהן 30 ו-27 תלמידים, שימשו כקבוצות ביקורת. בנוסף לכך, כ-350 תלמידים בכיתות ד'-י"ב השתתפו בחלקים שונים של התוכנית במסגרת המחקר המקדים ומחקרי משנה שנערכו במטרה לשפר את הבנת הממצאים ולדייק את התוכנית.

הערכת רמת מיומנות הדיבור בציבור של התלמידים נעשתה באמצעות שימוש בסקרים וראיונות עומק של המשתתפים, ובשילוב הערכות מקצועיות וחוות דעת של מורים. נאספו גם נתונים על מידת הביטחון העצמי של התלמידים בדיבור בציבור ותחושותיהם לגבי המידה שבה הצליחו להעביר את המסר בצורה אפקטיבית. הנתונים נאספו החל מראשית ההשתתפות בתוכנית "דקת הצגה" ולאורך השנה שבמהלכה התקיימה התוכנית.

המחקר המשיך כמחקר אורך כדי לבחון את מידת היציבות של רמת מיומנות הדיבור בציבור. אחת לשנתיים נערך בקרב בוגרי התוכנית איסוף נתונים חוזר, עד שסיימו כיתה י"ב. בסך הכול נערך מעקב בן 7 שנים אחר רמת מיומנות הדיבור בציבור של משתתפי התוכנית "דקת הצגה".

ממצאים

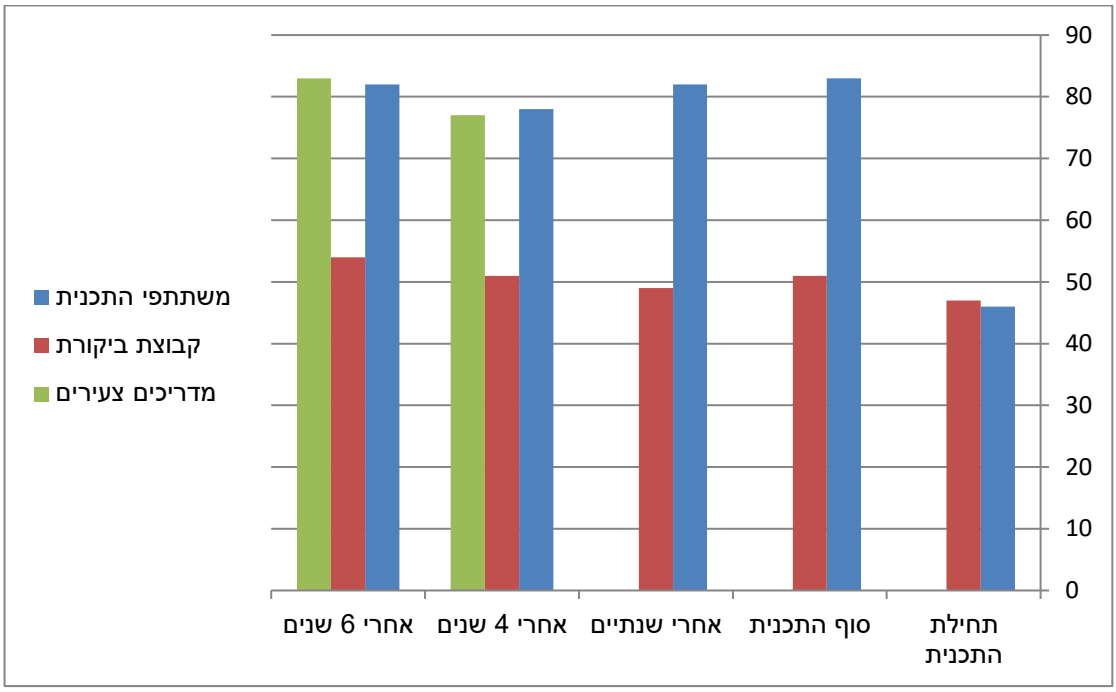
ניתוח הנתונים שנאספו לאורך השנים הצביע על כך שההשתתפות בתוכנית "דקת הצגה" תרמה לשיפור משמעותי ברמת מיומנות הדיבור בציבור. השיפור ניכר משלב מוקדם של התוכנית ולאורך התוכנית כולה. הדבר בלט במיוחד בהשוואה ליציבות ברמת המיומנות של תלמידי קבוצת הביקורת.

במסגרת מחקר האורך נבדקה רמת מיומנות הדיבור בציבור של משתתפי התוכנית וכן של משתתפי קבוצת הביקורת אחת לשנתיים. לאורך השנים נמצאה יציבות ברמת המיומנות בקרב שתי הקבוצות, כך שגם הפער שיצרה ההשתתפות בתוכנית "דקת הצגה" נשמר לאורך השנים.

משתנים שונים שהועלו כמשפיעים אפשריים על רמת מיומנות הדיבור בציבור, כגון: גיל, התנסויות בדיבור בציבור או פעילות חברתית, נמצאו כולם כחסרי השפעה או כבעלי השפעה זניחה.
המשתנה היחיד בעל השפעה משמעותית על רמת המיומנות, אשר נתגלה לאחר 4 שנים, היה השתתפות בקורס מדריכים צעירים במסגרת תנועת נוער. נמצא כי משתתפים מקבוצת הביקורת אשר השתתפו בקורס מדריכים צעירים הראו שיפור ברמת המיומנות דומה לזה של משתתפי קבוצת המחקר. ההשתתפות בקורס מדריכים צעירים בקרב משתתפי קבוצת המחקר לא השפיעה מהותית על רמת המיומנות.

בתרשים 1 מוצגים ממוצעי רמת מיומנות הדיבור בציבור של משתתפי קבוצות המחקר וקבוצות הביקורת בכל אחד ממועדי המעקב במסגרת המחקר. הציונים בדיאגרמה מוצגים על סקאלה של 0-100.

תרשים 1: רמת מיומנות הדיבור בציבור

מסקנות ודיון

מחקר זה הוכיח כי מיומנות הדיבור בציבור ניתנת לרכישה ולשיפור באמצעות תהליך הקניה מכוון. זאת ועוד, המחקר הוכיח כי המיומנות אינה מתפתחת באופן טבעי עם הגיל. חשוב מכך, ממצאי המחקר מעידים כי המיומנות שנרכשה נשארת ברמה יציבה לאורך זמן.

במחקר נמצאה עדות מובהקת לתועלת שיש בתרגולי דיבור בציבור. אך בשונה מהתפיסה האינטואיטיבית ומהממצאים של חלק מהמחקרים הקודמים, במחקר הנוכחי נמצא כי תרגולי דיבור בציבור מביאים לשיפור ברמת המיומנות רק אם הם מוטרמים באמצעות מהלכי הקניה מכוונים של מרכיבי המיומנות ומרכיבי המשנה שלה.

ממצא חשוב נוסף שנמצא במחקר זה הוא כי תחומי דעת שהקדישו שיעורים לתרגול הדיבור בציבור הפיקו מכך תועלת של ממש. המורים דיווחו כי השימוש בתרגולי דיבור בציבור בנושאי הלימוד העמיק את ההבנה של התלמידים ושיפר את הזכירה והשליפה של התוכן שנלמד.

ממצאי המחקר מצביעים על תועלת בשימוש בתוכנית ההקניה עצמה. רשימת המרכיבים ומרכיבי המשנה של המיומנות, אשר פותחה במסגרת המחקר המקדים למחקר זה, נמצאה מתאימה להקניית המיומנות לתלמידי בית הספר היסודי. כמו כן, שיטת ההקניה, הכוללת הצגת כל מרכיב משנה בנפרד וצבירה הדרגתית של מרכיבי המשנה השונים עד להשלמת המיומנות על כלל מרכיביה, שיטה זו נמצאה יעילה לצורך הקניה ושיפור של המיומנות. גם הצגת כל מרכיב משנה בנפרד ותרגולו תרם תרומה משמעותית לשיפור ברמת המיומנות. ביצוע התרגולים מול קהלים בהיקף שונה, החל בזוג וכלה במליאת הכיתה, אפשרו השתתפות פעילה של כלל התלמידים בכל שיעורי התוכנית והייתה להם השפעה ניכרת על רמת מיומנות הדיבור בציבור של המשתתפים.

תועלת נוספת שעלתה מהמחקר - התלמידים התרגלו לביצוע הערכה עצמית מיד לאחר כל תרגול של דיבור בציבור. משתתפים רבים סיפרו שההרגל דבק בהם, וגם לאחר שנים הם מצאו את עצמם עושים 'באופן אוטומטי' הערכה עצמית וכך משפרים את המודעות לאיכות הביצוע של המרכיבים השונים ומקדמים את עצמם לשיפור נוסף.

לאור כל זאת, אפשר לומר כי מהלכי הקניה מכוונים משפרים את רמת מיומנות הדיבור בציבור, ויש להם גם תועלות נוספות. המאמצים הנדרשים לצורך הקניית המיומנות נושאים פרי, כיוון שרמת המיומנות נשארת יציבה לאורך השנים. לאור החשיבות הרבה של מיומנות הדיבור בציבור, מומלץ לבתי הספר להקדים ולאמץ תוכניות כדוגמת "דקת הצגה".

<u>מקורות</u>

אריסטו (2002), רטוריקה, תרגום: גבריאל צורן, ספריית פועלים. רעננה: הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר.

יחיאלי, תמר (2008), איך עושים למידה קונסטרוקטיביסטית?, הד החינוך, 82 (4): 44-40.

יריב, גיא (2000), רטוריקה תחרותית – חוברת לנואמים ודוברים. ראשון לציון: הוצאת המסלול האקדמי של המכללה למנהל.

לירז, מאיר (2001), להצליח בדיבור בפני קהל: מדריך מעשי לנשיאת נאום, מתן הרצאה או כל דיבור בפני קהל או קבוצה. תל אביב: לירז.

משרד החינוך (2003), תוכנית לימודים בחינוך לשוני, עברית - שפה, ספרות ותרבות, לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי. ירושלים, התשס"ג.

משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשע"ו (2015), "דיבור בציבור" - תכנית מערכתית מכיתה א' ועד כיתה י"ב ברוח הלמידה המשמעותית, הוראת קבע מס' 0055, י"ז באלול תשע"ה, 1 בספטמבר.

שטרנברג, אורי (2017א), "מיומנות הדיבור בציבור, *לקסי-קיי*, 7, עמ' 13-11;.

שטרנברג, אורי (2017ב), "חיזוק השפה הדבורה בקרב התלמידים על ידי פיתוח מיומנות הדיבור בציבור", הכנס האחד עשר של האגודה הישראלית לאוריינות ושפה, האוניברסיטה הפתוחה (6 ביולי).

שטרנברג, אורי (2018), "הפוטנציאל הלא ממומש: מיומנות הדיבור הציבור בשירות ההכשרה להוראה", כנס ההכשרה המעשית להוראה: סטודנטים מתנסים בדרכם למקצוע, האקדמית גורדון - חיפה (3 ביולי).

Braeutigam, D. W. (2008). Speak up: a guide to improving your public speaking skills. Biomedical instrumentation & technology, 42(3), 199-200.

Cain, S. (2012). Quiet: The power of introverts in a world that can't stop talking. New York: Crown Publishers.

Carlson, R. E., & Smith-Howell, D. (1995). Classroom public speaking assessment: Reliability and validity of selected evaluation instruments. Communication education, 44(2), 87-97.

Cheng, W., & Warren, M. (2005). Peer assessment of language proficiency. Language testing, 22(1), 93-121.

Common Core State Standards for English Language Arts and Literacy (CCSSfl) (2010), corestandards.org.

Department for Education (DfE) (2013), National Curriculum in England: English Programmers of Study. London: DfE.

Fall, R., Webb, N., & Chudowsky, N. (1997). Group discussion and large-scale language arts assessme*nt: Effects on students' comprehension (CSE Technical Report 445). Washington, DC: U.S. Department of Education Office of Educational Research and Improvement.

Fujishin, R. (2016). *The natural speaker*. Routledge.

Hammond, D. W., & Nessel, D. D. (2011). The comprehension experience: Engaging readers through effective inquiry and discussion. Portsmouth, NH: Heinemann.

Hou, M. (2008). A New Approach to Public Speaking Course in ESL Classroom. English Language Teaching, 1(2), 67-70.

Hymes, Dell. (1962), "The ethnography of speaking." *Anthropology and human behavior* 13 (53): 11-74.

Kant, L. (2000). Public speaking anxiety. Tennessee: University of Tennessee.

Kurtus, Ron (2001), "Overcome the Fear of Speaking to Groups," Public Speaking, school-for-champions.com.

Lamerton, J. (2001). Public Speaking (Everything You Need To Know). London: HarperCllins Publisher.

Lucas, Stephen E. (2009). The Art of Public Speaking. tenth Edit. ed. Erika Lake. Madison: Frank Mortimer

Magin, D., & Helmore, P. (2001). Peer and teacher assessments of oral presentation skills: how reliable are they?. Studies in Higher Education, 26(3), 287-298.

Marinho, ACF., AM de Medeiros, Ana Cristina Côrtes Gama, & Letícia Caldas Teixeira. (2017). “Fear of Public Speaking: Perception of College Students and Correlates.” Journal of Voice Volume 31(Issue 1): 127.e7–127.e11

Menzel, K. E., & Carrell, L. J. (1994). The relationship between preparation and performance in public speaking. Communication Education, 43, 17-26.

National Association of Colleges and Employers. (2012). *Job outlook 2013*. Bethlehem, PA: Author.

Nikitina, A. (2011). *Successful Public Speaking.* Arina Nikitina&Ventus Publishing ApS.

O'Hair, D., H. Rubenstein, & R. Stewart. (2010). A Pocket Guide to Public Speaking. third edit.

O'Hair, D., R. Stewart, & H. Rubenstein (2001). *A Speaker's Guidebook*. Boston, MA: Bedford/St Martin's.

Paradewari, D. S. (2017). Investigating students' self-efficacy of public speaking. International Journal of Education and Research, 5(10), 97-105.

Petek, T. (2014). The Teacher as A Public Speaker in the Classroom. CsCanada Studies in Literture and Language, 124—133.

Picard, C. (2004). Strategies for effective teaching in the twenty-first century. *A Supplement for Special Education Louisiana Teacher Assistance and Assessment Program*.

Raja, F. (2017). Anxiety Level in Students of Public Speaking: Causes and Remedies. *Journal of education and educational development*, *4*(1), 94-110.

Schreiber, L., & Hartranft, M. (2013). Introduction to Public Speaking. *The Public Speaking Project.* A creative commons attribution-noncommercial purposes.

Schunk, D. H. (1987). Peer models and children's behavioral change. Review of Educational Research, 57, 149-174.

Shuster, K., & Meany, J. (2005). Speak Out!: Debate and public speaking in the middle grades. IDEA.

Smith, T. E., & Frymier, A. B. (2006). Get 'real': Does practicing speeches before an audience improve performance?. *Communication Quarterly*, *54*(1), 111-125.

Spijck, B. V. (2011). Overcoming fear of public speaking. The Netherlands: Workbook

Spohr, C. (2009). Powerful presentations: public speaking skills are key to successful public relations. AALL Spectrum, 14, 8-9.

Sternberg, U. (2019), "Stability of Public Speaking Skill Over Time: a Longitudinal Study Following a Public Speaking Course," paper presented at the *Rhetoric in Society 7*, Ghent University, Belgium, (Sep 11-13).

Stewart, F., & KE Tassie. (2011). "Changing the Atmos"Fear" in the Public Speaking Classroom." International Journal of Humanities and Social Science 1(7): 9–13.

Wrench, J. S., Goding, A., Johnson, D. I., & Attias, B. A. (2012). Public speaking: Practice and ethics.

Yee, K. M., & Abidin, M. J. (2014). The Use of Public Speaking in Motivating ESL Learners to Overcome Speech Anxiety. International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL), 127—145.

Yin, S. (2005). Public Speaking Education: A Crucial Addition to The English Curriculum of Chinese Universities. CELEA Journal, 28.

Zarefsky, D. (2012). *Public Speaking: Strategies for Success.* Pearson